

Muutamia havaintoja *tämä*-pronominin käytöstä kirjakielessä.

Murteissamme sekä substantiivinen että adjektiivinen *tämä* ilmaisee jotakin käsillä olevaa. Esim.: —»ja sano, että pitäkää *tää* vaan niin kauvan kon elätte että *tämä* vissiin teitilles soppii.» (Lauri Kettunen SM I 22: 32), »Sain *tästä* sitten *täm* pirtin ostaar Ruakolan isännältä.» (mts. 46: 13), »Ja nee sano ettei *tää* kirkko tuk kauvon *tässä* seisomaa.» (mts. 31: 12), »Isäntä kysy että mistä kaokoa *nämä* matkamiehet on.» (mts. 207: 11). Kirjakiellessä *tämä*-pronomini on laaja-alaisempi; sitä käytetään myös viittaamaan johonkin edellämäinnittuun. Setälän lauseopissa (§ 87) on siitä seuraava esimerkki: Aikomukseni on puhua teille vähän Henrik Gabriel Porthanista. *Tämä* suuri opettaja ja isänmaanystävä syntyi 9 p. marraskuuta v. 1739. Ei ole tarkoitukseni ottaa *tässä* tutkittavaksi, miten *tämä*-pronomini on kirjakiellessä joutunut tehtävään, jota sillä ei ole kansankielessä, vaan kiinnittää huomiota siihen, että *tämä*-pronominin käytössä on viime aikoina ollut havaittavissa yleistymistä, joka uhkaa hävittää sen alkuperäisen merkityksen. — Rajoitun *tässä* vain sanomalehdistä poimimiini esimerkkeihin.

Adjektiivista *tämä*-pronominia käytetään sangen yleisesti aivan aiheetta, suorastaan määräisen¹ artikkelin tapaan. Esim. »Äskettäin kohtasivat eräät poromiehet Sallan Takatunturissa ahman pesän. Pesässä oli paitsi emoa, kolme poikasta. Ahma oli laatinut *tämän* pesänsä puolustukseksi oikean juoksuhautaverkoston.» (Uusi Aura 4. 4. 47), »Helsingin kaupungin kansanhuoltotoimisto tiedoittaa, että sattuneiden jakeluhäiriöiden takia ei aikuisten sunnuntain maitonannosta voitu lauantaipäivänä kaikissa liikkeissä jakaa, mutta *tämä* annos jaetaan maanantaina t.k. 22. pñä.» (Uusi Suomi 21. 9. 47), »Kuuluisa ranskalainen taidegraafikko Tignar Polat on saanut valmiiksi graafillisen suurtyönsä Kristuksen ristin tie. *Nämä* isokokoiset etsaukset, joihin suuri taiteilija on uhrannut viidettä vuotta uutteraa työtä, ovat jo saaneet loistavia arvosteluja. Osa *näistä* etsauksista tulee asetettavaksi näytteille Ranskan nykyaikaisen taidegraafiikan suurnäyttelyssä.» (UA 11. 9. 47), »YK:n Balkanin-komission suurella enemmistöllä ei ole epäilystäkään, etteikö Kreikan sissitoiminta saisi ulko-

¹ Ks. s. 191.

maista apua, mutta toiset jäsenet suhtautuvat epäröiden *tämän* avun merkitykseen.» (US 24. 3. 47), »Tällaisessa käsitteelytavassa piilee tietty vaara: voidaan a priori asettaa kielelle joitakin »klassillisia» vaatimuksia ja arvostella sitä sen mukaan, täyttääkö kieli *nämä* vaatimukset vai ei.» (US 20. 9. 47), »Kun Ruotsin pääministeri Erlander äskettäin saapui Suomeen, niin Vapaa Sana ei aluksi puhunut sanaakaan *tästä* vierailusta.» (UA 25. 3. 47).

Omaperäisen artikkelinmuodostuksen alkeita tavataan kyllä yleisesti kaikissa murteissamme (ks. Lauri Hakulinen: Suomen kielen rakenne ja kehitys II, s. 195, 2 alav.), mutta ko. tehtävässä on tavallisesti *se*, esim. »Susi otti ketu suuhussaan, kylä maar se syvä meinas *sen* ketu.» (Kettunen SM I 10:19), »Orippään kylässä pualivälimatkalla kankaasta on eriskummallinen kivi— — —. Ennevvanhaan teinipojjaat olivat *sen* kivem päällä onkensaittoinsak kansa.» (mts. 19: 10). Kirjasuomessakin esiintyy samanlaista *se*-pronominin käyttöä, nimenomaan silloin, kun sanonnalle tarkoituksellisesti annetaan puhekielen leima. Palautettakoon mieleen esim. Juhani Ahon »Rautatie», siinä esim. »Ja Matti kertoi kiiluvain silmin saman kertomuksensa, jonka joka kerta ennenkin jyvän maksussa käydesään oli kertonut. *Se* kertomus oli semmoinen, että— — —» (15. painos. s. 12), »Ei tarvitse. . . rautatien hevoset syövät juostessaan. . . tietääkö, Matti, mitä *ne* rautatien hevoset syövät?» (s. 16) Olisi ehkä syytä harkita, eikö normaalikielessä ole liiaksi pyritty varomaan sellaista *se*-pronominin käyttöä, josta edellä on esimerkkejä. Luulisin nimittäin, että *tämä*-pronominin liikanainen suosiminen suureksi osaksi johtuu juuri *se*-pronominin karttamisesta. Seurauksena on sitten ollut, että *tämä*-pronominia substantiivin määräyksenä on alettu käyttää silloinkin, kun ei mitään pronominia tarvita. Kun taas ajatellaan sellaisia tapauksia,

joissa todella jotakin osoittavaa pronominia kaivataan, olisi myös otettava huomioon *tu*-pronomini. Sitä tuntuu esim. prof. V. Tarkiainen mielellään käyttävän esim. »Missään tapauksessa ei kansanhenki ole ollut tyhjä taulu siihen asti, kunnes meidän aikoihimme säilynyt runous alkoi piirtää siihen kuviansa, vaan *nuo* kuvat perustuvat osalta piilevien »alkuaiheiden» olemassaoloon.» (Suomalaisen kirjallisuuden historia, s. 14), »— — — ettei se missään tapauksessa voi koskea kuin osaa kansanrunoudestamme ja että *tu* osa on ajallisesti ja paikallisesti rajoitettavissa». (mts. 15).

Substantiivisesti käytettyä *tämä*-pronominia tapaa nykyään hyvin yleisesti asemissa, joissa odottaisi *se* tai *hän*-pronominia. Esim. »Kun arkkitehti Wickberg kuluneina vuosina on astunut Stregellin paikalle, *tästä* on syytä olla iloinen.» (US 27. 3. 47), »Tieto siitä levisi nopeasti ympäri kaupungin ja pian saapui uusia ilmoituksia. *Näistä* päätellen kysymyksessä olisi ollut todellinen tuhkasade.» (US 1. 4. 37), »Mihin vilja on joutunut, ei tiedetä, mutta se ei voi kadota sattumalta, lisäksi edustaja. Laajoja etsintöjä on toimenpantu, mutta *näistä* hän ei halunnut antaa tietoja, koska se voisi estää tutkimusta.» (UA 31. 3. 47), »— verotus on meillä kaikkien kansalaispiirien kohdalla liian raskas, ja on turha syytellä toisia kansalaisryhmiä siitä, että *nämä* muka pääsevät liian helpolla verotuksella.» (UA 25. 3. 47), »Siitä ankarasta kritiikistä huolimatta, jonka hra V. kohdistaa eritoten kommunistien »kansallistamis»-hankkeeseen, hän ei suinkaan asetu sosialisoimista vastustamaan. Päinvastoin hän etsii *tälle* uusia, realistisempia perusteluita. Esitelmänsä loppuosan hän käyttääkin *näiden* esittelemiseen. Saamme tilaisuuden vielä käsitellä *näitä*.» (US 15. 4. 47), »Hallituksen toimenpide on seurauksena varapuojustusministeri, kenraali Karl Wierczewskin murhasta. *Tämä* surmattiin perjantaina Sanokin

lähistöllä.» (US 31. 3. 47), »Mahdollisimman pätevien opettajien saaminen kansakouluun on riippuvainen *näille* suoritetusta palkkauksesta.» (UA 2. 4. 47), »Viime syksynä pidätettiin eräitä Oulun Lyseon poikia sen johdosta, että *nämä* olivat hymyilleet ministeri Leinolle.» (UA 31. 3. 47). Esimerkit osoittavat, että *tämä* on yleistymässä. Se näyttää tulleen aivan muotisanaksi, jota käytetään ylen määrin. — Sen huomaa selvästi esim. koululaisten aineista.

Kun substantiivisen *tämä*-pronominin yleistymisen luullakseni on saanut alkunsa niistä tapauksista, joissa sitä selvyuden vuoksi on käytetty persoonapronominia korvaamassa, olisi mielestäni paikallaan ottaa punnittavaksi, olisiko mahdollisesti yritettävä vähentää *tämä*-pronominin käyttöä siltäkin suunnalla. Kieliopissamme ei puhuta *tämä*-pronominista persoonapronominin vastineena. En ole huomannut siitä mainintaa muualla kuin Kaarlo Niemisen »Ainekirjoituksen oppaassa». Siinä annetaan esimerkki: »Vainämöistä hän tosin kohtelee kunnioittavasti; mutta mitään lämpimämpiä tunteita ei hänellä *tätä* kohtaan ole», ja huomautetaan, että *tämä*-pronominin avulla voidaan välttää *hän*-sanan käyttäminen kahdesti samassa lauseessa eri henkilöitä ilmaisemaan (mt. 2. painos, s. 110). Esitetystä virkkeestä ei olisi väärinkäsityksen vaaraa, vaikka *tämä*-pronominin asemesta olisikin *hän*. Usein näyttääkin siltä, kuin *tämä*-pronomiin turvautuminen olisi lähinnä johtunut siitä, että on haluttu saada aikaan vaihtelua. Se näkökohta on tietenkin huomionarvoinen. Voi vain kysyä, eikö olisi enemmän suomen kielen luonteen mu-

kaista käyttää jälkimmäisen pronominin asemesta jotakin substantiiviva. Huomautettakoon, että esim. Juhani Aho käyttää *tämä*-pronominia kysymyksessä olevassa tehtävässä hyvin säästeliäästi. »Rautatiestä» olen merkinnyt vain yhden esimerkin: »Ei Matti sitä saattanut Liisalle anteeksi antaa, että *tämä* oli heittänyt vanhan peräimen lankaan.» (s. 78). Yleensä Aho viljelee muita keinoja; hän ei esim. pelkää substantiivien toistamista. »Rautatiessä» esim. »Liisa katsoi Mattiin, mutta *Matti* ei virkkanut mitään.» (s. 106). »Liisaakin jo nauratti vähän tuon miehen soma nauru. *Mies* huomasi sen ja nauroi yhä hartaammin.» (s. 152). Saattaa panna merkille, ettei toisto ole häiritsevää; se on elävän kansankielen piirteitä ja tuntuu siksi niin raikkaan luonnolliselta. Mainittakoon vielä, että esim. F. E. Sillanpäällä *tämä* on suhteellisen harvinaisen siinä tehtävässä, josta tässä on puhe. Samoin kuin Aho käyttää Sillanpääkin mielellään substantiivien toistoa, joten *tämä*-pronominia ei kaivata. Esim. »Hurskaassa kurjuudessa»: »Marke ei kuullut mitään, vaan nukkuu yhä kiinteämmin Eevan kylkeen puristuneena, arvattavasti luullen unissaan *Eevaa* äidikseen.» (5. painos, s. 24). Sillanpäältä voi merkitä myös runsaasti esimerkkejä, jotka osoittavat, että vaihteluakin voidaan saada aikaan ilman *tämä*-pronominin apua: »Hiltu oli kaiken keskuksena, mutta Ragnar osasi tässä kohden kummasti malttaa mielensä. Tilaisuuden sattuessa hän kyllä arkailematta katsoi *tytön* kummeksuviin silmiin, joissa hän luuli havaitsevansa alkavan myötätunnon eloa.» (Hiltu ja Ragnar, s. 24).

Eeva Lindén.